

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

נ ו ס פ ו ת

ל"חקרי-מקרא" לספר איוב.

מעין הקדמה

אמר המחבר:

אחרי פרסמי את באורי והערותי לספר איוב בספר „חקרי מקרא“ לאיוב נתחדשו לי באורים חדשים בספר זה, ואחרי שאיני יודע מתי יזכה ספרי לאיוב להתפרסם במהדורה שניה החלטתי לפרסמם בזה. בנוגע לבאורים האלה הנני מצהיר מראש כי לא עִינתי עוד פעם בספרים הרבים שעל ספר איוב, ויוכל להיות שקדמוני אחרים בחלק מהם; ומה למי שרוצה לדעת איזה פרוש לאחד הפסוקים מי הגה פרוש זה, אנכי או אחרים? על כגון זה הן כבר נאמר: יבוא הטוב מכל מקום. המחבר.

א.

1. איש הנה בארץ עוץ שמו והיה האיש ההוא תם וישר.....:

איש הנה בארץ עוץ.

צורה זו היא הרבה יותר חיה ויותר קצרה מצורת: ויהי איש בארץ עוץ ושמו איוב; כי באמרנו „איש היה“ תוסב מלת „היה“ רק על המלה „איש“ שלפניה. ומה שבא אחרי זה הוא יתר באור; אבל באמרנו „ויהי“ מחיבת מלה זו לטב על כל המאמר האחך שלאחריה ואי אפשר להפסיק בה, ועייז נחלש הרשם.

איוב שמו, עיד סגנון „איש היה“, ויש פה הדגשה; ולו אמר „ושמו איוב“ היה זה רק בדרך הספור הנמשך מבלי הדגשה. והיה האיש ההוא תם וישר. בבאורי דברתי על סגנון „והיה“ במקום „ויהי“, ועתה אוסיף כי אולי באה צורה זו (והיה) בתור חזרה ל„איש היה“ שבראשית הפסוק.

8. ויהי מקנהו שבעת אלפי-צאן ושלשת אלפי גמלים וחמש מאות צמד-בקר וחמש מאות אתונות ועבדה רבה מאד....:

שבעת אלפי-צאן ושלשת אלפי גמלים, אלה הם רכוש השבטים הנודדים. וכנגד זה:

וחמש מאות צמד-בקר וחמש מאות אתונות ועבדה רבה מאד, זהו רכוש השבטים עובדי האדמה; ללמדנו שהיה עשיר בכל.

6.... ויבוא גם-השטן בתוכם:

זאת אומרת כי תמיד לא היה רגיל לבוא, ורק הפעם בא גם הוא. מרמו על זה בכונה להראות על מזלו של איוב: למזלו בא הפעם גם השטן, ולמזלו לא התבונן ה' בשום אחד מבני האלהים, ופנה רק אליו.

9.... ויאמר החנם ירא איוב אלהים:

לא מתוך הכרת טובה על הרכוש וכל טוב שחנן אותו אלהים הוא ירא אותו, כי אם מפני פחדו מן ישלל האלהים מכל אשר לו.

ועפ"י יצא יפה ההמשך: ואולם שלחנא ירך וגע בכל אשר לו. אם לא על פניך יברכך.

11. ואולם שלחנא ירך וגע בכל אשר לו...:

וגע בכל אשר לו, הכונה: באיזה דבר שהוא מכל אשר לו. ע"ז מורה המלה „וגע“. הנגיעה היא רק בקצת מאיזה דבר.

12. ויאמר יהוה אל השטן הנה כל אשר לו בידך....:

כל אשר לו – בידך, כנגד דברי השטן עונה האלהים; לא רק באיזה דבר שהוא תוכל לנגוע כי אם בכל אשר לו תוכל לעשות כטוב בעיניך.

15. ואמלטה רק אני לבדי להגיד לך:

אין הכונה שהוא נמלט כדי להגיד לו. כי אמנם הוא נמלט מאנשי שבא שהכו את יתר חבריו לפי חרב. אך פה ישנה אהבת הקצור, והכוננה: ואמלטה רק אני לבדי מכל יתר הנערים [ואבוא] להגיד לך'.
ובכלל ישנה פה נטיה חזקה לקצור כדי לעשות רשם יותר, השטן יוצא מאת פני ה' (12) ולא מספר מה עשה, כ"א הספור עובר ישר אל המקרים שהתחוללו, שהשטן הוא המחוללם; וכן להלן (13, 14); „ויהי היום ובניו ובנתיו אכלים ושתיים יין בבית אחיהם הבכור“, ולא מספר מה קדם כי אם דהמספר קופץ ישר מזה אל: ומלאך בא אל איוב; וכן הסגנון (16); „עוד זה מדבר וזה בא“, במקום: „עוד המלאך הזה מדבר והנה מלאך שני בא“, ורק בדברי המלאך האחרון נמצאת המלה „והנה“, והמבטא „ואמלטה רק אנכי לבדי להגיד לך“ בא כעין פזמון אחרי דברי כל אחד מהם.

16. 19. האש והרוח טועלות כנגד איוב, ע"ד הכתוב: עשה מלאכיו רוחות, משרתיו אש להט (תהלים קד 4).

1 ואולי אין צרך בתוספת „ואבוא“, והמספר חפץ להבליט שכאלו כל הצלחו של הנער היחיד הזה היתה ג"כ בכונה למען יבשר את איוב בשורתו הרעה לצערהו.

ג.

8, יֵאבֵד יוֹם אֲוֵלָד בּוֹ וְהַלִּילָה אָמַר הָדָה נָכַר :

יֵאבֵד יוֹם אֲוֵלָד בּוֹ, בבאורי דברתי על דרכו של ספר זה להשתמש בעתיד בהוראת עבר גם מבלי וו ההפוך (אֲוֵלָד). וכנראה גם מלת „יֵאבֵד“ היא מהמלים האלה, והכונה: מי יתן וְאָבֵד היום שנולדתי בו ולא היה קים, כי אז לא הייתי נולד, כי אחרי שכבר היה אותו יום במציאות הן אי אפשר שיֵאבֵד.

וְהַלִּילָה אָמַר הָדָה נָכַר, פסוק זה מקביל לדברי ירמיהו (כ 14, 15). החלק הראשון מקביל למאמר: ארור היום אשר ילדתי בו; והחלק השני הזה מקביל למאמר: ארור האיש אשר בשר את אבי לאמר: ילד לך בן זכר, ועפ"י הכונה פה היא: יֵאבֵד הלילה אשר בו אמר [האומר] נולד זכר, ומלת „גבר“ פה באה בהוראת „זכר“ שבירמיהו.

3 - 9, בכל הפסוקים האלה משמשים היום והלילה חליפות: 3 מדבר על היום והלילה, 4, 5 מדברים על היום, 6 מתחיל בלילה וממשיך ביום, 7 מדבר על הלילה, 8 על היום, 9 על הלילה.

6, הַלִּילָה הִיא וְיִקְחֶהּ אִפְּלֵ אֶל-יְחִיד בְּיָמֵי שָׁנָה בְּמִסְפַּר יְרָחִים אֶל יָבֵא :

אֶל יְחִיד בְּיָמֵי שָׁנָה, המלה „בימי“ מורה כי הכונה היא כי היום לא יחד בימי השנה, בין יתר ימי השנה. וכן באמרו אח"כ: במספר ירחים אל יבוא, הכוונה היא, במספר ימי ירחים אל יבוא היום ההוא, כמו שהוא אומר לפני זה: בימי שנה, ואין הכונה כי החדש שנולד בו לא יבוא במספר הירחים, כי בכל הפרק איננו מדבר על החדש, (כנגד הכתוב בבאורי לפסוק זה).

9, יִחְשְׁבוּ כוֹכְבֵי נְשָׁפוּ וְקוֹלָאוֹר וְאֵין וְאֵל-יִרְאֶה בְּעַפְעַפֵּי-שָׁחַר :

יִחְשְׁבוּ כוֹכְבֵי נְשָׁפוּ, משני חלקי הפסוק שלאחר מאמר זה נראה כי „נשף“ פה הוראתו „בקר“.

לְאוֹר . . . יִרְאֶה, אותן שתי האותיות הנראות בשתי המלים האלה (א-ר-א) מורות על הקרבה שבין משגי האור ובין הראיה.

10. **כִּי לֹא סָגַר דְּלִתִּי בְּמַנְיָ וַיִּסְתַּר עִמָּל מְעִינִי :**

בבאורי הבאתי דעת אחד תלמידי לקרא „לא“ במקום „לא“, בכונה :
כי לו סגר דלתי בטני אז היה מסתיר עמל מעיני.
ועתה רזנני רואה כי הנסח „לא“ הוא יותר נכון. כי אחרי שבעה
פסוקים (3—9) של קללת היום והלילה שנולד במ מתאים שיבוא תכף
הטעם לקללתו זאת, כי הוא מקללם בגלל מעשה שעשו או לא עשו, בגלל
זה שלא סגרו דלתי בטן אמו ועיזו היו מסתירים עמל מעיניו.
11, 12. בשני הפסוקים האלה באו לשם הליפות שלש מלים
לשאלה על טעם הפעולות : למה ? מדוע ? ומה ?

תלמידי דוד יוסיפון.
ובשני הפסוקים האלה ישנה הדרגה בזמן: זמן היות הילד בבטן אמו
(מרחם), זמן הולדו (מבטן יצאתי), ואחר הולדו (קדמוני ברכים; ויניקת
שדי אמו).

תלמידי בניש בנימיני.

18. **כִּי־עָתָה שְׁכַבְתִּי וְאֵשׁ קָמָה יְשַׁנְתִּי אִם יִנּוּחַ לִי :**

האות ש יש בטבע בטויה ענין של שקט ושנה.

תלמידי דוד יוסיפון.

כי עתה... ישנתי אִם ינּוּחַ לִי, מלת „אז“ אחרי מלת „עתה“
קשה, ואולי בעקר: ישנתי אף ינּוּחַ לִי, ובאה „אז“ בהשפעת „עתה“
שלפניה.

יִנּוּחַ לִי היתה לי מנוחה. וכן להלן (לב 20): אדברה וַיִּרְנַח לִי.
בהוראת: תהיה לי רִנְחָה.

14, 15. **עִם מְלָכִים... הַבּוֹנִים חֲרָבוֹת לָמוֹ: או עִם שָׂרִים...**
הַמְּמַלְאִים בְּתִיָּהֶם בָּסָף :

חֲרָבוֹת... בְּתִיָּהֶם, לגכון באר דוהם את המלה „חרבות“ מהשם
„הָרָם“ מִרְגַּז הערבי המורה על הפירמידות שבמצרים שהיו קברי מלכי
מצרים. וכנראה מורה גם „בתיהם“ על קברות השרים שהיו נוהגים לשים
בהם תכשיטי זהב וכסף, וכן בישע' (יד 18, 19): כל מלכי גוים כלם שכבו
בכבוד איש ב ביתו: ואתה השלכת מקברך.
והרעיון כי היה שוכב ב מותו עם המלכים והשרים מורה כי שתי
המלים האלה מורות על קבריהם.

21, הַמַּחֲבִים לַמּוֹת וְאֵינָנוּ :

משפט זה מקביל למאמר: יקו לאור ואין (לעיל 9).

ד.

2, הַנְּסָה דָּבָר אֱלֹהִי תִלְאַה :

בבאורי בארתי שרש „לאה” בהוראת אי יכלת. ואחרי פרסמי באורי זה מצאתי כי כבר בארו זאת קדמונינו: הראבע על הפסוק ונלאו מצרים לשחות מים מן היאר (שמות ז 18) אומר: ונלאו מבנין נפעל, מגורת לאה, כטעם לא יכלו; ורשבם על מלה זו: כבר פרשתיו בפרשת לוט שכל ונלאו כפל לשון שלא יוכלו; ובפרושו לבראשית יט 11 הוא מביא דגמות רבות מהתנך. וכן מלבים לישע' א' 14: נלאתי . . . הוראתו המיוחדת] על פסיקת הכח בהחלט, ולישע' ז 13 למבטא „תלאות” אנשים, „תלאו גם את אלהי” הוא מבאר ממש בבאורי לפסוק זה שהכאתי בספרי „חקרי מקרא” לאיוב ד 2.

8, הִנֵּה יִסְרְתָּ רַבִּים וַיְדִים רְפוֹת תְּחִזֶּק :

יִסְרְתָּ, בבאורי בארתי מלה זו בהוראת: חִזְקָה, והבאתי לראיה: יִסְרְתָּ חִזְקַת זְרוּעָתָם (הושע ז 15), ועתה מצאתי עוד ראיה מתהלים צד 12. באמרו: אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו: לה שקיט לו מימי רע, וכו', ששם בודי הכונה: תחזקהו, תעודדהו, ולא: תביא עליו יסורים.

8, 4 וַיְדִים רְפוֹת תְּחִזֶּק : כּוּשֵׁל וְקִימוֹן מְלִיךָ וּבְרָכִים כְּרַעוֹת

תְּחִזֶּק :

בהשמעת: חזקו ידים רפות, וברכים כשלות אמצו (ישע' לה 3), ועשה מהמאמר הטבעי שהוא אשר בו הקבלה שלמה וקצרה – פסוק וחצי, ואת המאמר: „וברכים כשלות אמצו” חלק לשנים, והביא מלת „כושלות” בצורת „כושלי” ובמקומה הביא „פְרַעוֹת”.

6, הלא יראתה בסלחה תקנותה ותם דרכיה :
לפי הענין באה „הלא“ בהוראת „איה“ והכונה היא: איה היא
יראתך, וכסלתך, ותקותך ותם דרכיך שחשבנו שהן בך ?

8, ... חרשי אגון וזרעי עמל יקצרהו :
בהשפעת: חרשתם רשע עולתה קצרתם (חושע י 13).

9, מנשמת אלוה יאבדו ומרוח אפו יכלו :
לקוח מתהלים יח 16: „מנשמת רוח אפך“; ועשה מהמאמר הקצר
הזה שני משפטים.

10, שאנח אריה וקול שחל ... :
בא המאמר בדרך קצרה בחסרון הנשוא והכונה: נדמו.

11, ליש אבד מבלי-טרה ובני לביא יתפרדו :
בהשפעת תהלים צב 10: איביך יאבדו, יתפרדו כל-פעלי און.

17, האנוש מאלוה יצדק אם-מעשהו יטהר נבר :
... מאלוה ... מעשהו ... : אין הכונה פה: יותר מאלוה, יותר
מעושהו; כי אין זה מתאים לפסוקים הבאים, והכונה היא: היוכל בן האדם
להחשב לצדיק מצד אלוה? וכן החלק השני של פסוק זה.
האנוש ... נבר, בהדרגה: לא רק האנוש החלש לא יוכל להחשב
לצדיק בפני ה', אלא גם הגבר, החזק והגבור לא יטהר בפני ה'.
השמות: „אנוש“ ו„בן-אדם“ מורים על חלשה, בכל מקום שהם
נמצאים, ובנין-אב להם: מי את ותיראי מאנוש ימות, ומבן-אדם חציר
ינתן (ישעי נא 12); וכנגד זה מנח בשם „גבר“ משג הגבורה שהיא
מאותו שרש (אזר נא כגבר חלציק — איוב לח 3).

ה.

4, ירחקו בניו מישע ... :
הכונה: ירחק ישע מבניו.

9, עשה גדלות ואין תקר נפלאות עד-אין מספר :

השם "תקר" מורה בלב המקומות שהוא נמצא בהם בתנך על "גבול". וכן משג החקירה של הפעל משרש זה הוא: לחקר ולדרש ולהגיע עד הגבול הסופי של הדברים (ולכל תכלית הוא חוקר, איוב כח 3). וכן התוראה בכתוב: אשר בידו מחקרי ארץ (תהל' זה 4) = גבולות הארץ. ואולי גם השם "מספר" שבסוף כתוב זה שלפנינו בא גם הוא בהוראת: "ספר" התלמודית (יבמות מח ע"ב, סוטה מב ע"א, ועוד) שחיא: גבול. וכן: לתבונתו אין מספר (תהל' קמז 5) ששם בודי זוהי הוראתו, כי אין סופרים את התבונה.

17, הנה אשרי אנוש יוכיחנו אלוה ומוסר שני אל-תמאם :

החלק השני של הכתוב בא בהשפעת: מוסר ה' בני אל תמאס (משלי ג 11). ולכן בא הפעל "תמאס" בגוף נוכח אחרי "יוכיחנו" בלי נסתר.

18, בשש צרות יצילה ובשבע לא-ינע בך-רע :

הסגנון הוא זה של המספרים העולים, כמו במשלי ל פסוק 15 עד סוף הפרק. או עמוס א מפסוק 3 עד סוף הפרק. המספר "שבעה" (שבע) הוא אחד המספרים הקדושים ואין לחשבו למדיק, ופה מדבר בעקר על ארבעת השפטים שביחזקאל (יד 13-21): חרב, רעב, חיה, ודבר: ברעב... מידי חרב (20)... משוד (=דבר), 21. ומחית הארץ (22) והמלים: "לשד ולכסן" חוזרות על הדבר ועל הרעב, כמו שאח"כ בא עוד פעם זכר החיה: וחית השדה (23), כדי להגיע באפן מלאכותי למספר שבעה.

20, בךעב סךך ממנות . . . :

באה פה מלת "סךך" בעבר במקום עתיד שבא בכל יתר הפסוקים פה (יצילך, ינע, תחבא, תירא, תשחק, תירא), והדרוש גם מצד הענין, כי הוא מדבר פה על מצב קים ונמשך. תלמידי יצחק מינסקי.

א.

8. . . . עֵינֶיךָ בִּי וְאֵינֶנִּי :

לקוח ממשלי כג 5: התעִיף עֵינֶיךָ בו ואֵינְנוּ, ופה בא זה בצורה יותר קצרה ויותר חיה: עֵינֶיךָ בִּי – ואֵינֶנִּי. עוד טרם הספקת להסב את עֵינֶיךָ ממני והנה כבר אֵינֶנִּי.

12. הִיָּסְדָּאֲנִי אִסְתַּגֵּן בִּי תְּשִׁים עָלַי מְשֶׁמֶר :

האם הנני ים גדול זועף שיש לפחד פן יציף את היבשה וצריכים לשים עליו משמר את החול? (ר' להלן לח 8: ויסך בדלתים ים; שם 10: ואשבר עליו חקי ואשים בריח ודלתים; שם 11: ואמר עד פה תבוא ולא תוסיף, וכו', (ור' גם ירמ' ה 22: אשר שמתו חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו), או הנני תנין גדול שמפחד הנזק שאוכל לגרם שמת עלי משמר?

המשך רעיון פסוק זה הוא מפסוק 17 והלאה.

18. כִּי אָמַרְתִּי תִנְחַמְנִי עֲרֹשִׁי :

תִּנְחַמְנִי, תניח לי מיסורי, וכן הוראת שרש „נחם” בכלל, כגון: זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו (ברא' ה 29) ששם אין מקום להוראת נחמה הרגילה¹, ואשר זהו הטעם לקריאת הבן בשם „נחם”.

17, 18. מְדוּאָנוּשׁ כִּי תִנְדְּלֵנוּ וְכִי תִשִּׁית אֵלָיו לִבָּךְ : וְתִסְקְדֵנוּ לִבְקָרִים לְרִגְעִים תִּכְחַנְנֵנוּ :

אחרי התלוננו בפסוק 12 (שפסוקים אלה התמשך ממנו) על ה' החושב אותו לים גדול או לתנין, הוא ממשיך פה בשאלה בנוגע לכל בני האדם ושואל: ומה הוא כל המין האנושי שהנך מגדל אותו כל כך עד שהנך שם לב על כל צעדיו, ובכל רגע ורגע.

פסוק 17 והמלה הראשונה מפסוק 18 לקוחים (בשנוי) מתהלי' ח 5 מה־אנוש כי תזכרנו? ובן־אדם כי תסקדנו? רק שם בא פסוק זה בכונה אחרת: להביע גדל חסדי ה' שאת האנוש הדל שהוא כאפס ואֵינְנוּ ראוי לזכירה ולפיקדה – הגדיל כל כך עד שחִסְרָהוּ מעט מאלהים, וכו', וכו', ופה

1 ראה יהושע שטינברג במלוננו „משפט האורים” שרש „נחם”; ובספרו „משלי: יהושע” צד 73, 75 אשר שם הוא מדבר על שרשים שבסופם ם שהיא בהור' מ היחס ומבאר „נחם” נח מ... .

הוא מתלונן על האל אשר יצור חלש כזה וכה שה' גדלהו כל כך ונותן לו חשיבות גדולה עד כי הוא שם לבו אליו, ולא רק באופן מקרי כ"א בכל בקר ובקר, ועוד יותר מזה: בכל רגע ורגע, וכל זה כדי להגביל חפשתו ולמנע תנועתו. והכל נאמר כמובן באירוניה.

21. ומה לא־תשא פִּשְׁעֵי וְתַעֲבִיר אֶת־עוֹנֵי בִּי עֲתָה לְעַמְּר אֲשַׁכֵּב וְשַׁחַרְתִּנִּי וְאִינְנִי :

אם היית נושא פשעי וחדל לרדפני כי עתה היתה בקשתי נמלאת והייתי כבר שוכב בעפר, ובשעה שהיית פוקדני בכל רגע ורגע, כאשר הנך עושה זאת עתה — היית מוצא כי אינני עוד, ולא היית צריך עוד להמשיך את המשמר עלי והיית נפטר ממני פעם אחת: ושחרתני—ואינני! והמבטא האחרון הוא כעין חזרה על המאמר: „עיניך בי — ואינני“ שבפסוק 8. אך בשנוי הכונה, האתנה צריך להיות במלת „עוֹנֵי“.

ח.

2. עֲרֹאן תִּמְלֹל־אֱלֹהִים :

תִּמְלֹל, הוא משתמש בכונה בשרש ארמי זה המזכיר את הבטוי „מְלִים“ שהוא משתמש בו פעמים אחדות בספר זה למשג „דברים בטלים“! וכן בא הכנוי הרומז „אלה“ מבלי הזכיר את השם, שזוהו דרך בוז לדברי איוב, כמו: מה־ישַׁעֲנוּ זה (ש"א י 27), ועוד.

7. וְאַחֲרֵיהֶּ יִשְׁנָה מְאֹד :

יִשְׁנָה = יִשְׁנָה, והפעל מוסב על „אֵלִי ולא על „ואחרי־ךָ, ולכן בא בליז.

6. וְשָׁלַם נֹת צָרְקָה :

בבאורי בארתי כי הכונה היא כי האל היה משלם לו בעד כונתו הצודקת, וכי מבטא זה לקוח מירמ' לא 23: נָהָ צדק, בשנוי הוראה מ„מְעוֹן של צדק“ ל„כונה צודקת“.

וזהו כעין „שבץ שונה הוראה“ שהשתמשו בו משוררי ספרד פעמים

1 ר' לעיל ו 26, ולהלן במרק זה 10, וטו 3, ויח 2, ויט 2, ולה 16, ולח 2.

רבות, כגון הרשב"ג, ב"כר מלכות" בדברו על השמש הוא מביא בסוף דבריו את קטע הכתוב באסתר ב 14: "בערב היא באה" בשנוי הוראת מלת "באה" מ"מגיעה נכנסת" ל"שוקעת"¹.
וצריך להעיר כי שרש "שלם" בבנין פעל איננו מורה על "השאר בשלום", ולכן לא אפשר לבאר "ושלם גות צדקך" ישאיר את ביתך בשלום. בנין פעל משרש "שלם" מורה על הגמול או שלום חוב, ונכון איפוא לבאר פה כי "האל יִשְׁלַם לו כנגד כונתו הטובה".

16, 16. יִשְׁעֵן עַל-בֵּיתוֹ וְלֹא יַעֲמֵד יַחֲזִיק בּוֹ וְלֹא יִקָּוּם: רָטֵב הוּא. לִפְנֵי שָׁמֶשׁ וְעַל גַּנְתּוֹ יוֹנְקֵתוֹ תֵּצֵא:

בכאורי בארתי כי לפני פסוק 16 עלינו להוסיף כי הכונה היא: "לא כן הצדיק", כי הוא רטב לפני שמש, וכו'. כי אמנם קשה לחשב כי אחרי אשר אמר כבר בפסוק 13 את הנמשל (כן ארחות כל-שכחי אל, וכו') ישוב עוד פעם אל המשל (אל הגמא שהזכיר בפסוק 11) כמו שמבארים המבארים; ועל כרחנו עלינו לאמר כי מה שבא בפסוק זה ובאלה שלאחריו מוסב על אחר (הצדיק) ולא על הקודם.

ט.

4, חֲכָם לִבָּב וְאִמִּין כַּח מִי-הִקְשָׁה אֱלֹוֹ וַיִּשְׁלָם:

חֲכָם לִבָּב וְאִמִּין כַּח. כנראה מוסבים התארים האלה על האדם ולא על האל, כי בנוגע לאל הוא מדבר כאן על גבורתו ועל יכלתו לעשות הכל ולא על חכמתו. ולכן צריך לבאר: גם אם יהיה האדם החכם היותר גדול והגבור היותר אמיץ לא יוכל לאלהים, כי כל המעשה כנגדו לא ישלם.

11, הֵן יַחֲתִף מִי וַיִּשְׁבְּנוּ . . . :

בכאורי בארתי כי מלת "יחתף" תוראתה "ימית", והבאתי לראיה את השרש חֲתַף (חתף) בערבית, ואין להתפלא על שהוא משתמש בבנין הקל להוראת "הימית" (בהפעיל), כי כל הפעלים המורים על הַמְתָּה (חוץ משרש "מות") באים בקל: הרג, קטל, רצה, וכן גם שרש זה.

1 ור' פרק השבועי בספרי תורת שירת ספרד.

י.

22. ותפע כמו אפל :

בבאורי הזכרתי כי שרש „פע” הוא מאלה המורים על דבר ותפוכו, ועל זה צריך להוסיף כי מנחם בן סרוק ידע והכיר כבר דרך זו, וגם בשרש זה, ובמחברתו (צד 36) הוא אומר: „כי המלה כפולת ענין [= הוראה], ישנו בנין וישנו הריסה... נסיעה ועקירה... ותופע כמו אפל, ופתרונו ותחשך והוא הדין לזריחת גהי.”

יא.

8, גבתי שמים מהתפעל :

תפעל, אין מובן למלה זו פה, ואולי הכונה בסרוס אותיות השרש גבתי שמים מהתפעל (= תפעל), כלומר: ואל גבתי שמים מהתפעל? התוכל להגיע אליהם.
תלמידי דוד סלומון.

9, ארצה מארץ מדה ורחקה מניי: :

בבאורי בארתי כי הכונה היא כי היא (תכלית שדי) ארצה מהארץ במדה.
וצריך להוסיף כי לו היתה הכונה: מדה (ההא כנוי הנסתר במסיק) = המד שלה, היה צריך לאמר: ארץ מארץ מדה ורחב מני ים, בלי, כי „מד” הוא בלי.

12, ואיש נכוב ילכב ועיר פרא אדם יולד :

ואיש נכוב ילכב, הדברים באים בתמיהה: האפשר כי איש נבוב וריק יהיה פתאם לבעל לב [= לחכם] ?

ועיר פרא אדם יולד, גם מאמר זה הוא בתמיהה. רק שבא בדרך קצרה מבלי הביא את הנשוא: יחכם. והכונה: והאם האדם שנולד כעיר פרא — יחכם ?

או שמלת „לבבי” היא מאלה ה„מושך עצמו ואחר עמו”, והכונה: והאדם שנולד כעיר פרא — הילכב ?

20 ... וּמָנוּס אֶבֶד מִנְהֶם ... :

מִנְהֶם, הדגש שבנון הוא מפני כי מלת „מן” בעברית היא מהכפולים, כאשר נראה בכואה בצורה המליצית „מני” שבאה בה הנון דנושה: זכרו אבד מני ארץ (להלן יח 17), ועוד.

יג.

20, הֵן יִקְטְלֵנִי לוֹ אֵיחָל ... :

הֵן יִקְטְלֵנִי? מלת „הן” היא לשאלה, ואחרי אמרו בפסוק שלפני זה השאלה עד מתי יתאפק מלהתפרץ כנגד האל הוא ממשך: האם יקטלני? ההנני מפחד סן יהרגני?
לוֹ אֵיחָל! לוֹ לִקְטֹל הַרְמוֹז בַּמִּלַּת „יקטלני”, מחכה הנני לדבר הזה, זוהי כל תוחלתי.
תלמידי דוד סלומון.

27 ... וְתִשְׁמֹר כָּל אֲרֻחָתִי עַל־שְׂרָשֵׁי רַגְלִי תִּתְחַקֶּה :

עַל שְׂרָשֵׁי רַגְלִי תִּתְחַקֶּה, „שרשי הרגלים” הם סמני דריכת הרגל החקוקים בחול, בעפר או בטיט שהיא דורכת עליהם בהליכתה. ופעל „תתחקה” מורה על החפוש בסמנים החקוקים האלה. או שתהייר הוראתה כהוראת חֲקֹק־חֲקֹקִים (התחקק) בערבית שהיא: חֲקֹר ודרוש: הנך חוקר ודרש בסמני הליכתי כדי למצאני.
ושרש „חקק” הוא מאלה הפעלים הבאים גם בצורת הכפולים גם בצורת גל״י, כגון: חִי-חִיהַ, רב-רבה, וכיו״ב, והננו מוצאים אותו בצורת „חקה” ביחז׳ ח 10: מְחַקֶּה עַל הַקִּיר.

יד.

18 מִי יִחַן בְּשֵׂאוֹל תִּצְפְּנֵנִי תִּסְתִּירֵנִי עַד־שׁוּב אֶפְתָּה ... :

יפה הוא הרעיון כי אותו האל שהוא כועס עליו ומכלה חמתו בו הוא בעצמו יצפינהו ויסתירהו מפני אפו הוא.

ואולי מזה לקח הרשבג רעיונו: „אברה ממך אליך, ואתכסה מחמתך בצלך“ (כתר מלכות).
וזה גם ענין „מדת הרחמים“ ו„מדת הדין“.

15. לַמַּעֲשֵׂה יְדִיָּה תִּכְתָּב:

המבטא „מעשה ידיך“ המכון אל האדם מזכיר את המבטא „יגיע כסף“ (לעיל י 3) המורה על האדם.

16. לֹא תִשָּׁמֵר עַל חַטָּאתִי:

עפ"י באורי למלת „חטאתי“, שהיא בהוראת „צעדי“, יובן המבטא: תשמר על חטאתי, תשגיח ותשים עינך עליה.

יז:

10. וְאַלֶּם בָּלֶם תִּשְׁבוּ:

באו פה פעמים שנויים לצורך וְגַם־מִלִּים: מלת „אלם“ באה רק פה בצורה זו בחסרון זו ובדגש חזק למען תשתוה למלת „בלם“ ובאה מלת „בלם“ במקום „בלֶם“ למען תשתוה למלת „אלם“.

יח.

3. מִדֹּעַ נְחַשְׁבֵנוּ כְּבַהֲמָה נִמְמִינוּ בְּעֵינֵיכֶם:

נִמְמִינוּ = נדמינו, ע"ד; נמשל כבהמות נדמו (תהלי' מט 21).

תלמידי עזריאל¹ שוחט.

4. מִרֶךְ נִמְשֹׁ בְּאֶפֶס הַלְמַעֲנָה תַעֲזֹב אֶרֶץ וְיִעֲתֹק צִוֵּר מִמְּקוֹמוֹ:

משקל הפסוק לקוי, כי חלקו הראשון גדול מאד והשני הוא בן שלש מלים בלבד.

לדעתי צריך להפריד (כמו בפסוק 2) את מאמר הקריאה, ואז יבואו שני חלקים שוים:

1 וכן לעיל בפרושי לישעיה נא 19, במקום „ישראל שוחט“ צריך לחקן „עזריאל שוחט“.

מִרְךָ נִפְשׁוּ בְּאִפּוֹ!
הִלְמַעְנָה תֵּעֹזֵב אֶרֶץ
וַיַּעֲתֵק צוּר מִמְקוֹמוֹ?

כת.

10. בַּצּוּרוֹת יְאֲרִים בְּקָע :

בבאורי בארתי מלת 'בצורות' משרש 'בצר', והב' היא פה'ס. וחכונה: האדם מבקע את הצורות של היארים, המקומות שאי אפשר להגיע אליהם בקרקע היארים.

אך אפשר שיש פה 'משנה ההוראה' במלה זו, ובאותו זמן הוא נותן מקום לחשב על ההוראה השניה האפשרית, זו של הכתוב בתחלים (ע"ח 15): יִבְקַע צָרִים במדבר וישק בתהמת רבה; ותהיה הכונה: הוא מבקע את הצורים ויוצאים מהם יארים (כפרוש המפרשים). ואולי שנה בכונה 'בצורים' ב'בצורות' כדי לתת מקום לשתי ההוראות.

כט.

16. אָב אֲנִי לְאֲבִינִים וְרִיב לְאֲיִדְעָתִי אֶחְקְרֶהוּ:

הכונה: וריב של האיש שאינני מכירו כלל הייתי חוקר ודורש לחוציא משפטו.

לח.

88. בַּצֶּקֶת עֶפֶר לְמוֹצֵק וְרִגְבִים יִדְבְּקוּ:

השם 'עפר', עקר שרשו הוא 'פר' בתוספת אות גרזנית בראשו, שזוהי אחת מדרכי השרשים השְנִיִּים הנחיים לשְלֵשִׁים (כמו: א-פס-פס, ע-גל-גל (גלגל), ע-רץ-רץ (רצץ))—בגלל שהוא מתפורר, כנגד הסלע שהוא מוצק. ופה הוא מדבר על יציקת העפר באפן שיהיה מוצק כסלע. וכן בא תכף אחרי זה: ורגבים ידבקו.

תכן הענינים

IV-1

א-מה

הקדמה

הבאורים

נספחים:

- א. האש במחנה סנחריב — — — — — צא-צה
ב. צמודים וזוגי אותיות בס' ישעיה — — — — — צו-צט
ג. חזרות — — — — — ק-קנ
ד. "כי" בהוראת "אכן" — — — — — קד-קח
ה. "על כן" בהוראת "אכן" — — — — — קו

נוספות:

- באורים נוספים לסי' איוב — — — — — קט-קכב